

Baka Bir Dunyann Geçmii: Kentsel Hafzada Resmi Olmayan Miras Sureçlerini Aramak

Original

Baka Bir Dunyann Geçmii: Kentsel Hafzada Resmi Olmayan Miras Sureçlerini Aramak / Dinler, Mesut. - In: DOSYA. - ISSN 1309-0704. - ELETTRONICO. - 51:(2022), pp. 47-55.

Availability:

This version is available at: 11583/2973312 since: 2022-11-24T07:11:03Z

Publisher:

TMMOB Mimarlar Odas Ankara ubesi

Published

DOI:

Terms of use:

This article is made available under terms and conditions as specified in the corresponding bibliographic description in the repository

Publisher copyright

(Article begins on next page)

■ Mimarlık, bir yandan resmi tarihin cisimleşmesinin aracı olarak en suçlu, diğer yandan eleştirel tarih yazımının görünmesini sağlayan mecra olarak en etkin mesleklerden biri.

13

■ Mimarlık ne işe yarar sorusunun ötesinde, özelleşmiş ve modernleşmiş anlamıyla mimarlık mesleğinden medet ummak yerine onun ve dünyanın çerçevesini bozan, sınırlarını işgal eden, çatlaklarından ilerleyen, bu çatlakları genişleten ve bu şekilde yeni tanımlar yapmayı, yeni dünyaları ve buradan doğru yeni mimarlıkları arayan yaklaşımlar.

42

■ ...bir yandan 'kültürel miras'ın şimdiki zaman içerisinde üretilen ve bu yüzden de şimdiki zamanın güç dinamiklerine göre sürekli şekil değiştiren bir kavram olduğunu ortaya çıkarıyor. Bir diğer yandan da özellikle mevcut iktidar sahiplerini rahatsız edecek eylemlerde alternatif miras üretme süreçlerinin olduğunu gösteriyor.

47

dosya

51

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

2022

başka bir dünya + başka bir mimarlık

3

GİRİŞ
EDİTÖRÜN SÖZÜ
T. GÜL KÖKSAL

12

YÜZLEŞME VE TELAFİ MEKÂNLARI
ESRA AKCAN

19

PROBLEM VE ÇÖZÜMLERİN "KESİŞİMİNDE"
DAHA İYİ BİR MİMARLIK İÇİN...
MERAL EKİNCİOĞLU

32

ÖNCE NEFES ALMAK SONRA MİMARLIK:
BOŞLUK VE DOLULUK ÜZERİNE
HÜSEYİN YANAR

42

BAŞKA DÜNYALARIN MÜMKÜNLÜĞÜ AŞKINA
MERVE BEDİR

47

BAŞKA BİR DÜNYANIN GEÇMİŞİ:
ALTERNATİF MİRAS SÜREÇLERİNİ
KENTSEL HAFİZADA ARAMAK
MESUT DİNLER

56

MEKÂNSAL ADALETE KONUTTAN BAKMAK
BAŞKA BİR KONUT MÜLKİYETİ
EVREN UZER

62

TERCİH EDİLEBİLİR GELECEKLER
İPEK TÜRELİ

İÇİNDEKİLER

DOSYA 51: BAŞKA BİR DÜNYA + BAŞKA BİR MİMARLIK

Dosya Editörü: T. Gül Köksal

EDİTÖRÜN SÖZÜ

T. Gül Köksal.....3

YÜZLEŞME VE TELAFİ MEKÂNLARI

Esra Akcan.....12

PROBLEM VE ÇÖZÜMLERİN "KESİŞİMİNDE" DAHA İYİ BİR MİMARLIK İÇİN...

Meral Ekincioğlu.....19

ÖNCE NEFES ALMAK SONRA MİMARLIK: BOŞLUK VE DOLULUK ÜZERİNE

Hüseyin Yanar.....32

BAŞKA DÜNYALARIN MÜMKÜNLÜĞÜ AŞKINA

Merve Bedir.....42

BAŞKA BİR DÜNYANIN GEÇMİŞİ: ALTERNATİF MİRAS SÜREÇLERİNİ KENTSEL HAFIZADA ARAMAK

Mesut Dinler.....47

MEKÂNSAL ADALETE KONUTTAN BAKMAK BAŞKA BİR KONUT MÜLKİYETİ

Evren Uzer.....56

TERCİH EDİLEBİLİR GELECEKLER

İpek Türel.....62

BAŞKA BİR DÜNYANIN GEÇMİŞİ: ALTERNATİF MİRAS SÜREÇLERİNİ KENTSEL HAFIZADA ARAMAK

Mesut Dinler, Dr., Politecnico di Torino, Torino, İtalya

Giriş: Başka Bir Geçmiş

Ocak 2022’de Bristol, İngiltere’de karara bağlanan bir dava, Colston Dörtlüsü [Colston Four] Davası, bu dosyanın konusu olan ‘başka bir dünya’yı hayal etmek ve ona ulaşmak¹ için, şimdiki zamanın mevcut güç ilişkilerine meydan okumak ve nihayetinde de bu ilişkileri değiştirebilmek için mecburen geçmişle kurduğumuz ilişkiye de dönüp tekrar bakmak, şimdiki zamanda aktif olan güç dinamiklerinin tarihsel kökenlerini irdeleyip anlamak gerektiğini gösteren önemli bir örnek. Colston Dörtlüsü Davası, *Black Lives Matter* (BLM-Siyahi Hayatlar Önemlidir) hareketinin bir uzantısı. BLM, yüzyıllardır resmi yönetim aygıtlarıyla kentsel mekânlarda ‘miraslaştırılan (heritagization)’ köle tüccarlarının heykellerinin yıkılarak, taşınarak, boya atılarak, şekli değiştirilerek ‘mirassızlaştırıldığı (de-heritagization)’ bir kitlesel eylem türünü harekete geçirdi. Kolonyal geçmişin izlerinin miraslaştırılması sürecini sadece heykellerle gerçekleştirilen bir anlatı değil, sokak isimleriyle, müzelerle ve müzelerin günümüzdeki yönetilme biçiminde, sömürgecilikten zengin olan beyaz elitlerin inşa ettirdikleri binalara kültürel miras değeri yüklenmesiyle, bu binaların tarihlerinden ‘köle ticaretinden gelen paralarla ve yine kölelerce inşa edildiği’ bilgisinin silinmesiyle vs.

iki yüzyılı aşkın bir süredir devam eden bir süreç olarak çizmek mümkündür. Bu mekânsal yönetim makinasının hizmet ettiği toplumsal ırkçılık düzenini değiştirme cesareti gösterenlerin yarattığı etkinin okyanus ötesine de ulaşması ile, Bristol’ün kentsel tarihinde ve kentin gelişiminde önemli yeri olan köle tüccarı Edward Colston’ın heykeli de sökülerek limana atıldı ve bu olaylardan sorumlu bulunan dört genç, her ne kadar eylem kolektif bir şekilde gerçekleştirilmiş olsa da kamu malına zarar vermek ile yargılandı. Dört eylemci, Ocak 2022’de yargılandıkları davadan beraat ettiler² ve limandan çıkarılarak üzerindeki boyalar ve eylemcilerin müdahaleleri, Bristol’ün geçmişi, bugünü ve geleceği ile ilgili heykelin kendisinden çok daha fazla bilgi verdiği için, Bristol’de M Shed Müzesi’nde, geçici olarak yatay bir şekilde sergilenmeye başlandı.³

Colston Dörtlüsü Davası’nda da görüldüğü gibi BLM ile tetiklenen değişim, bir yandan ‘kültürel miras’ın şimdiki zaman içerisinde üretilen ve bu yüzden de şimdiki zamanın güç dinamiklerine göre sürekli şekil değiştiren bir kavram olduğunu ortaya çıkarıyor. Bir diğer yandan da özellikle mevcut iktidar sahiplerini rahatsız edecek eylemlerde alternatif miras üretme süreçlerinin olduğunu gösteriyor. Bu makalenin özel dosyaya

sunmayı hedeflediği asıl katkı, başka bir dünyayı kurmak için bu alternatif miras üretme süreçlerini etkinleştirmemiz gerektiğini göstermektir. Ancak öncesinde, kültürel mirasın gerçekten de böyle bir gücünün olup olmadığını sorgulamamız ve bu kavramın zaman içinde geçirdiği dönüşüme bakmamız, kültürel miras dediğimiz şeyin mevcut dinamiklerle ne alakası olduğunu anlamak için yararlı olacaktır.

Bir Süreç Olarak Kültürel Miras

Kültürel mirasın somut ya da somut olmayan bir varlıktan ziyade şimdiki zamanın güç dinamiklerine bağlı olarak sürekli değişen bir süreç olduğu önermesini, 1960'lardan beri, özellikle de feminist akademisyenlerin tarih, coğrafya, sosyoloji, dil kuramı, mimarlık, kent çalışmaları, bellek çalışmaları, postkolonyal çalışmalar vs. gibi alanlarda gerçekleştirdiği çalışmaların bir sonucu olarak okumak mümkün. Bu çalışmalar, geçmişin çalışmanın bugünün perspektifinden bağımsız bir şekilde yapılamayacağı gibi soruları ortaya çıkarırken, bir yandan da şimdiki zaman içerisinde güç'ün nasıl paylaşıldığı ve kime ne kadar pay düştüğü meselesinin tarihsel bir sürecin sonucu olduğunu gösterdi. 1980'lerden bu yana ise, bu eleştirel bakış açısının kültürel miras alanında bir izdüşümü olarak, kültürel miras, geçmişin şimdiki zaman içerisinde kullanımı olarak tarif edildi.⁴ Örneğin Cambridge Heritage Research Centre, mirası "geçmişin şimdiki zamanda kullanıma biçimlerinden bir tanesi" olarak tanımlarken, mirasın şimdi ve öncesi arasında aktif bir ilişki kurmaya yaradığının ve bu ilişkinin geçmişten geleceğe yanımıza almayı seçtiğimiz şeyler üzerine tekrar uzlaşma, tekrar kurma ve tekrar yaratmanın devam eden süreçleri ile inşa edildiğinin altını çizer.⁵

Kültürel mirasa yönelik bu eleştirel bakış açısı, bir yandan kültürel mirasın ulus inşası, tarih yazımı, miras söylemleriyle elit uzmanlar grubu yaratma, ideolojik anlatılar kurma, cinsiyet rollerini pekiştirme vs. gibi kullanımlarla güç dinamiklerini sabitlemeye ve/veya daha da kuvvetli hale getirmeye yaradığını ortaya çıkardı. Bir diğer yandan da bu durumu değiştirmeye yönelik uluslararası ölçekte kurumsal adımların atılmasına yol açtı. Örneğin, Avrupa Komisyonu'nunca 2005'de Faro, Portekiz de imzalanan Kültürel Mirasın Toplum İçin Değerine Yönelik Anlaşma, diğer adıyla Faro Anlaşması kültürel miras ile ilgili hakların insan hakkı olduğunun altını çizer⁶ ve barışçıl ve demokratik bir toplumun inşa edilmesi,

sürdürülebilir gelişmenin ve kültürel çeşitliliğin desteklenmesinde kültürel mirasın rolüne dikkat çeker. Kentsel kültürel mirası, kalkınmanın bir aracı olarak tanımlayan UNESCO'nun 2011'de yayınladığı Tarihi Kentsel Peyzaj Üzerine Tavsiye (Recommendation on the Historic Urban Landscape)⁷, Avrupa Konseyi'nin 2000'de Floransa'da Peyzaj Konvansiyonu'nda tanımladığı 'peyzaj' çerçevesini takip ederek ("insanlarca algılanabilen ve karakteri doğal ve/veya insani faktörlerin hareket ve karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucu olan alan"⁸), kentsel tarihi çevreleri bir peyzaj olarak değerlendirir. Pratikte bunun anlamı, tarihi çevrelerde değişimin kaçınılmaz olduğu, bu sebeple de 'kentsel koruma' stratejilerinin, değişimi (kalkınmayı) engellemeye yönelik değil, değişimi yönetmeye yönelik bir amaçla ele alınıp, koruma ve kalkınma arasında bir denge bulmaya çabalanmasıdır. Bu bakış açısında kültürel miras, Birleşmiş Milletlerce formüle edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne (Sustainable Development Goals) ulaşılmasının da bir motoru haline gelmektedir.⁹

Bu yazının amacını hatırlayacak olursak, Avrupa Komisyonu, UNESCO, UN, vs. gibi kurumlardaki gelişmelere bakarak kültürel mirasın güç ilişkilerini değiştirmek için nasıl kullanılabileceğini anlayabilmemiz çok da mümkün olmayacaktır, çünkü bu kurumlar iktidar sahiplerinin kaynaklarını kısıtlamak konusunda çalışan örgütler değildir. Ancak bahsetmemizde yarar var ki akademik eleştirel bakış açısı bu kurumların politikalarını belirlemelerinde etki yaratmaktadır. Ne var ki, bu durum bir tehlikeye de işaret etmektedir. Geçtiğimiz yüzyıl boyunca kültürel miras üzerinde üretilen söylemsel otorite (kültürel mirasın çok önemli olduğu ve bu yüzden onu gelecek nesillere aktarmak zorunda olduğumuz, bunun ancak uzmanlarca yapılabilecek teknik bir mesele olduğu, bu sebeple de mirasın nasıl geleceğe aktarılacağına bir uzmanlık gerektirdiği, miras uzmanlarının bu konuda devlet aygıtlarına erişmesi gerektiği, uzman kurullarının önemi vb. gibi söylemler üzerinden kurulan otorite¹⁰), günümüzde sürdürülebilir kalkınma konusunda kurulmakta ve sürdürülebilir kalkınma uzmanlarının yönlendirmesine ihtiyaç duyulmaktadır¹¹. Bu yazıda savunduğum ana görüş ise gerçekten ve herkes için bir sürdürülebilir kalkınma için eleştirel bakış açısını kaybetmeden kentsel mekânın kendi tarihinde saklı olan miraslaştırma süreçlerini incelememiz ve bu şekilde de başka bir dünyanın izlerini geçmişten çıkarabileceğimizi göstermek olacak. Bunun için Torino'da yaşadığım semt olan Aurora, "alter-

natif miras üretme/yönetme" ya da miras ile ilişkilenenin informal örneklerini sunmakta. Bu örneklerin kapsamlı bir envanterini sunmak ve detaylı incelemek başlı başına bir araştırmanın konusu, ancak birkaç örnek vermek gerekirse; yıkımı kabullenme, bozulmaya izin verme, grafiti kullanımı, işgal etme ve yeni kullanımları işgalcilerle belirlemek vs. gibi kullanımları sıralamak mümkün. Bu kullanımların Aurora'da var olabilmesinin sebebinin semtin kendi tarihinde ve günümüzde statükoyu potansiyel olarak tehdit eden bir topluluğun (göçmenler, evsizler, LGBTQ+, işgalciler, vs.) bu alanda yoğunlaşmasından kaynaklandığını iddia edeceğim. Yani, özetle, kentin marjinlerine itilmiş toplulukların yapısal çevre ile nasıl iliştiklerine bakarsak yukarıda bahsettiğim alternatif miras süreçlerinin varlığını görebileceğimizi ve başka bir dünyanın izlerinin de bu süreçlerden çıkabileceğini iddia ediyorum. Bununla beraber, marjin/çepher gibi ikiliklerin, coğrafi bir ayırmadan ziyade kaynakların eşit bölüşülmemesinden kaynaklı bir güç eşitsizliğine işaret ettiğini düşünülürse, bu tür kullanımların sadece Aurora'da değil, merkez ve marjin ikilisinin olduğu her kentte, her durumda tekrar ettiğini görmek mümkündür. Örneğin, Berlin'de, tarihi alanlardaki yapısal malzeme bozulmalarına, orada yaşayanlar tarafından kasıtlı olarak müdahale edilmemesi, yalnızca resmi koruma uygulamalarının reddedilmesini ima etmekle kalmaz, aynı zamanda Berlin'in duvar öncesi geçmişiyle daha yakın ve gerçek bir günümüz ilişkisini sunar¹². Benzer şekilde, Güney İtalya'da, yirminci yüzyılın ikinci yarısının bitmemiş modernist eserleri, resmi uygulamalar onların miras statüsünü görmezden gelse de sanatçılar tarafından yeniden çerçevelenmiş ve 'modern kalıntılar' olarak belgelenmiştir¹³. Resmi uygulamalar ve tanımlarla çelişen böylesi yöntemler, başka bir dünyanın geçmişi ile nasıl ilişki kuracağını hayal edebilmemiz için bize yardımcı olabilir.

Torino'da 'Çok Kültürlü' Bir Semt: Aurora

İtalya'da benim de bir göçmen olarak yaşadığım Aurora semtini tarif etmek için Torinolular'ın en çok kullandıkları cümlelerden bir tanesi "Çok kültürlü bir mahalle!". Şehrin Roma döneminden kalan giriş kapısı Porta Palatino'nun kuzeyinden başlayan bu semt, Avrupa'nın ikinci en büyük açık sebze, meyve, balık, et, şarküteri, vs. pazarı olan Porta Palazzo'yu da barındırıyor. Pazarın kendisi hem ürünlerin çeşitliliği hem satıcıların farklı kökenleri ile çok kültürlülük tarifini doğruluyor. Aurora'nın aynı zamanda -hırsızlık gibi- küçük

suçlar, torbacılar ve ev işgalcileri ile meşhur bir semt olduğunu da hesaba katarsak, 'çok kültürlülük' etiketini, mahalledeki bu 'olumsuz' durumu olumluya çeviren bir söz sanatı, bir istişare/ eğretilme olarak değerlendirmek mümkün. Üstelik, Çin, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'dan gelen göçmen nüfusunun yoğunlaştığı bir semt olduğu için, 'çok kültürlülük' tanımı, göçmenlerin varlığını bir sorundan ve bir krizden çok bir değer, şehre ve şehrin kültürüne pozitif bir katkı olarak okumaya da imkân sunuyor. Ancak aynı tanım, bir diğer yandan da kentte var olan ırkçılık, göçmen karşıtlığı, zenofobi (yabancı korkusu) gibi kitlesel suçların üstünü örtüp, 'yokmuş gibi' davranılmasını kolaylaştıran bir araca dönüşüyor.

Yaşadığım bu semte yapıştırılan "çok kültürlülük", aslında tarihsel kökenleri olan bir durum, yani "Nasıl olmuş da Aurora çok kültürlü bir semt olmuş da örneğin, az ötesindeki San Donato semti olamamış?" diye sormaya başladığımızda, Aurora'nın tarihinden bazı ipuçlarını, işçi göçmen sınıfının semtte yoğunlaşmaya başladığı geç on dokuz ve erken yirminci yüzyıl başlarında bulmak mümkün. Şehir surlarının dışında kalan Aurora, on sekizinci yüzyılın sonuna kadar kırsal bir karaktere sahip ve çiftlik evlerinin (cascina) yoğunlaştığı bir alandır. Dora Nehri'nin buradan geçmesi sayesinde ilk değirmenler, fabrikalar, tabakhaneler Aurora'da açılmaya başlarken, bir yandan da Torino'yu Milano'ya bağlayan ve bugün de kullanılan ana kentsel akslar kentin omurgasını oluşturmaya başlar ve on dokuzuncu yüzyıl başında, birçok diğer Avrupa şehrinde olduğu gibi Torino'da da kent surlarının tanımladığı sınır kente yetmemeye başlayınca, surlar yıkılarak şehrin kuzeye doğru genişlemesi sağlanır ve böylelikle Aurora da şehrin sınırlarının içerisinde dahil edilir¹⁴.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru hem Dora Nehri üzerine inşa edilen köprüler ve yeni yol inşaatları, hem de 1868'de Cirie hattını Torino'ya bağlayan Dora demiryolu istasyonunun açılmasıyla, Aurora, Torino'da geç on dokuzuncu yüz yıl sanayileşmesinin ana durağı haline gelir¹⁵. 1912'de şehrin algılanan sınırları bir kere daha genişleyerek kuzeye doğru kayar ve Aurora, Officine Grandi Motori (OGM), Car-ta da parati Barone Ambrogio e Incet, Gruppo Finanziario Tessile, Brevetti Fiat gibi yapılarla sanayileşmesinde ivme kazanır ve bu ivme ile, yirminci yüzyıl başlarında binlerce göçmen işçi Aurora'ya yerleşmeye başlar ve bu durum, düşük maliyetli konut ve kamusal servis ihtiyacı

doğurur. Farklı tipoloji ve ölçeklerde toplu kamu konutlarına ek olarak, hastane ve okullarda bu dönemde inşa edilmeye başlar¹⁶.

Fiat, SIP, Italgas ve Snia Viscosa gibi 1920'lerin endüstri devleri giderek güçlenirken bir yandan üretim sistemi fordist üretime kayar, bir yandan da fordizmin işçilerde yarattığı rahatsızlık fabrikaların dışına da taşmaya başlar. Bunlara ek olarak, 1930'larda gücü ele geçirecek olan faşist yönetimin -politik, sosyal, kültürel- her türlü çokluğu bastıran şiddeti de giderek hissedilmeye başlar¹⁷. İkinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde, 700.000'e yakın nüfuslu Torino'nun yüzde otuza yakını fabrikalarda çalışmaktaydı ve yaşam koşulları, hemen hemen on dokuzuncu yüzyıl sonundan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar değişmemiştir. Daha savaş sürerken, Aurora'nın fabrikalarında çalışan işçilerin düzenlediği faşizm karşı grevler savaşa, açlığa ve rejime karşı tepkiyi orta koyarken, bir yandan da bir grev kültürünün gelişmesini sağlıyordu. 25 Temmuz 1943'te faşist rejimin düşmesini takiben kurulan hükümet, fabrikalar üzerinde kontrolü kaybetmemek için orduyu kullandı. Hem Nazi işgalinden hem de rejimin yarattığı krizden kaçan birçok genç dağlara kaçarak Direniş (la

Resistenza)'e katıldılar. Nisan 1945'e gelindiğinde, Mart'tan beri grev yapan Aurora'nın işçileri (Görsel 1) ve onlara dağlardan katılan partizanlar, Torino'yu faşistlerden temizlemeye başladılar; bu sayede Müttefikler Torino'ya vardığında, şehir zaten işçiler ve direnişçiler tarafından kurtarılmıştı¹⁸ (Görsel 2).

Belirtmek gerekir ki, direniş sadece İtalyan aktörler tarafından gerçekleştirilmedi. İtalya'nın kolonisi olan Etiyopyalılar da bu direnişte rol almıştı. 1940'ta Napoli'de düzenlenen koloni sergisi *La Mostra Triennale delle Terre Italiane d'Oltremare* için Etiyopya'dan sergilenmek amacıyla getirilen zenciler, sergiden kaçarak kuzey dağlarında direnişe katılmışlardı. Bu sergi, Avrupa'da düzenlenen son koloni sergilerinden bir tanesiydi. Bu sergilerde Avrupalı ülkeler kolonilerindeki gelişmeleri anlatmak için pavyonlar düzenliyor, kolonilerden getirilen insanlar sergi boyunca bu pavyonlarda sergileniyor, böylelikle de kolonilerdeki yaşamın nasıl olduğu ve oradaki insanların neye benzediği Avrupalı ziyaretçilere aktarılmış oluyordu. Matteo Petracci'nin araştırması¹⁹, Etiyopyalı direnişçilerin hikayesini ustalıkla anlatır.

Görsel 1. Mart 1943 Grevi. Kaynak: Archivio Storico della Città di Torino, Fondo Gazzetta del Popolo.

Görsel 2. Torino'nun kurtarılışı, 6 Mayıs 1945. Giorgio Agosti. Sfilata della liberazione in piazza Vittorio Veneto. Kaynak: Istituto piemontese per la storia della Resistenza e della società contemporanea 'Giorgio Agosti'.

Savaşı takip eden ilk yıllar savaşın izlerinin (bombalanan fabrikalar, anıtlar, açlık, vs.) tamir edilmeye çalışıldığı yıllardı. FIAT, şehrin 1950'lerin başlarından beri yüzleşmek zorunda kaldığı gerçek bir güç merkezi haline geldi: Otomobil devinin varlığı, Torino'da gelir ve servet açısından büyük yankı uyandırdı, aynı zamanda ancak sonraki yıllarda ortaya çıkabilecek çatışmalara da yol açtı. 1950'lerde FIAT'ın güçlü cazibesi sayesinde hem Veneto gibi kuzey bölgelerinden hem de güneyden ikinci bir göç dalgasının merkezi haline geldi. İtalya'nın birleşmesinin yüzüncü yılı olan 1961'de, krallığın (Savoy ailesi) Barok yapıları ile donanmış ilk başkenti Torino, endüstri yapılarının baskın olduğu, İtalya'nın en önemli endüstriyel cazibe merkezlerinden biri ve gerçek bir ekonomik metropole dönüşmüştü. Ne var ki bu ekonomik patlama ve toplumsal dönüşüm, kendi çatışmalarını da beraber getirdi ve 1968'de protestolarla ve işçilerin protestosu ile sonuçlanan toplumsal gerilimler izledi²⁰. Grevler sonucunda kazanımlar elde etmeye başlayan işçiler, bir yandan da kendi güçlerinin farkına varmaya başladılar ve FIAT gibi sanayi devlerine karşı haklarını iste-

meye başladılar. 1980'ler ve 1990'lar boyunca bir yandan FIAT küçülmeye başladı, bir yandan Torino başka sektörlerde öne çıkmaya başladı ve şehrin nüfusu da giderek azaldı. 2000'lerden sonra, Torino göçmenleri kabul etmeye devam etti; ancak bu sefer göçmenler İtalya'nın başka bölgelerinden değil, Fas, Senegal, Nijerya, Arnavutluk'tan geliyorlardı.

Bu dinamiklerin dünyanın başka yerlerinde, örneğin Diyarbakır sur içi yıkımlarında ya da Ankara'nın modern mirasına karşı yürütülen resmî ideolojik vandal eğilimlerde nasıl tekrar ettiklerini görmek mümkün. Ancak, hatırlamamızda yarar var ki her göçmenlik durumu bir diğerinden farklıdır. Bu tekil durumları ayrı ayrı inceleyip tarihsel dinamiklerini ortaya çıkarma işi, stereotipleri parçalamak ve genellemelere meydan okumak açısından -özellikle devlet şiddeti ile sınırların her zamankinden daha belirgin hissedildiği günümüz dünyasında- tarihçiler, kültürel miras ile ilgilenenler, uzmanlar, komünite aktörleri ve geçmişin günümüzdeki kullanımları ile ilgilenen herkes tarafından paylaşılması gereken ortak bir sorumluluktur²¹.

Sonuç: Kentsel Hafıza ve Kültürel Miras

Bu kısa kent tarihi ışığında, Aurora'ya yakıştırılan 'çok kültürlü bir semt' etiketini daha eleştirel lenslerle incelemeye başladığımızda, bazı olgular biraz daha netlikle anlaşılabilir hale geliyor. Bir yandan, çok kültürlülüğün Aurora'daki kentsel dokunun kökenlerinde iki yüzyıldan da öncesine uzanan ve aktörleri sürekli değişen bir göçmenlik tarihi ile ilişkili olduğunu görüyoruz. Bir diğer yandan da kültürel miras ile resmi söylemlerin ve yaptırımların dışında ilişki kurulabilen alanlara (Aurora gibi alanlara) baktığımız zaman, kentin tarihinde direnişin ve güç ilişkilerine meydan okuyuşun tarihini de bulmamız mümkündür. Hatta bu makalenin başında savunduğum ana argümanı tekrarlayacak olursak, bu tarihsel birikimin bir sonucu olarak bugün Aurora'da alternatif miras ilişkilerini görebiliyoruz²². Yani kentsel hafıza bize alternatif miras ilişkilerini sunuyor ve bu miras ilişkilerine inceleyerek, geçmişimize yeniden dönüp bakarak, bunu yaparken geçmişimizi 'tarih'e dönüştürmekten kaçınarak daha gerçek, doğru, çarpıtılmamış ve otantik bir 'hafıza' üzerinden başka bir dünyaya ulaşabiliriz.

Pierre Nora, hafıza/bellek ve tarih arasında net bir ayırım çizer:

Hafıza... sürekli evrim içinde, hatırlama ve unutmanın diyalektiğine açık, birbirini takip eden deformasyonların farkında olmadan, manipülasyona ve temellük etmeye karşı savunmasız, uzun süre uykuda kalmaya ve periyodik olarak yeniden canlandırılmaya açıktır. Öte yandan tarih, artık olmayanın, her zaman sorunlu ve eksik olan yeniden inşasıdır... Bellek somutta, boşluklarda, jestlerde, görüntülerde ve nesnelerde kök salmaktadır; tarih kendisini kesinlikle zamansal sürekliliklere, ilerlemelere ve şeyler arasındaki ilişkilere bağlar. Bellek mutlaktır, tarih ise yalnızca görelî olanı tasavvur edebilir²³.

ve ikisinin ilişkilendirme süreçlerini farklılaştırır:

Hafıza kendisini mekânla ilişkilendirirken tarih, olaylarla ilişkilendirir²⁴.

Başka bir deyişle, olayların kaydı ile oluşturulan resmi tarih aktarımlarından ortaya çıkan miraslaştırma süreçlerine baktığımızda, bazı dinamikleri çok basit bir şekilde anlayabiliriz. Neyin miras olduğunun tarifi nettir. Mirasın nasıl korunması ve geleceğe aktarılması gerektiğinin yöntemleri ve söylemleri nettir. Ancak kentsel hafızada saklı olan belleğin getirdiği miraslaştırma süreçlerine baktığımız zaman, bu dinamiklerin bu kadar ba-

sit olmadığını da görmeye başlarız. Öncelikle neyin miras olup olmadığı belirsizleşirken, öbür yandan mirasın korunup korunmayacağı, nasıl yönetileceği, kimin yöneteceği gibi sorularla yüzleşmek, bu sorulara cevap ararken de güç ilişkilerini sorgulamak ve çözümlemek zorunda kalırız. Tabii ki de ilk seçenek çok daha basit ve daha az yorucu... Ancak başka dünyanın inşası için, kentsel hafızayı araştırarak kültürel miras üzerinden geçmişimizi yeniden tanımlamak, yani daha zor ve daha yorucu olan yolu seçmek kaçınılmazdır.

DİPNOTLAR

¹ 'Başka bir dünya'yı tartışırken, editörümüz sevgili Gül Köksal'ın dosyanın hazırlık sürecinde yazarlardan istediği "Neden, kimden, nasıl başka? Kim için?" soruları -her ne kadar zor sorular olsalar da-, bu yazının amacının anlaşılması için en baştan cevap verilmesi gereken sorular. Başka bir dünyayı, gücün eşitçil bir şekilde (herkese eşit pay vermekten ziyade payların eşitlendiği, yani gücünün kaynaklarının kısıtlandığı bir şekilde) bölüşüldüğü bir dünya olarak çerçevelendiriyorum. Bu yazıdaki amacım, mevcut güç ilişkilerini parçalamayı ve değiştirmeyi gerektiren bu başka dünyayı inşa etmenin yolunun kültürel mirastan, yani bir topluluk olarak kendi geçmişimiz ile ne şekilde ilişki kurduğumuzun irdelenmesinden geçtiğini anlatmak olacak.

² Damien Gayle, "Colston Four acquittal to be referred to court of appeal", Guardian, 13 Nisan 2022. <https://www.theguardian.com/law/2022/apr/13/colston-four-acquittal-to-be-referred-to-court-of-appeal> (10 Temmuz 2022'de erişildi). Ayrıca bkz. The Guardian Today in Focus Podcast, A moral victory: what the Colston Four acquittal means for future protests, Ocak 2021 <https://www.theguardian.com/news/audio/2022/jan/10/what-colston-four-acquittal-means-future-protests-podcast> (10 Temmuz 2022'de erişildi). Köle tüccarlarının heykellerinin yıkılmasının günümüzdeki kolonyal dinamiklerin tarihsel kökenini daha görünür kıldığını savunan bir bakış açısı için, bkz. Enzo Traverso, "Tearing Down Statues Doesn't Erase History, It Makes Us See It More Clearly", Jacobin, 24 Haziran 2020. <https://jacobin.com/2020/06/statues-removal-antiracism-columbus> (10 Temmuz 2022'de erişildi).

³ <https://exhibitions.bristolmuseums.org.uk/the-colston-statue/>

⁴ Kültürel mirasa bu eleştirel bakış açısıyla yaklaşan kişilerin (akademisyen, profesyonel, aktivist, gazeteci, vs.) bir araya geldiği oluşum olan Association of Critical

Heritage Studies, iki yılda bir düzenlediği konferanslar ile bu alanda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bkz. <https://www.criticalheritagestudies.org/> Aynı zamanda International Journal of Heritage Studies bilimsel dergisi de bu alandaki yayınlar ile kültürel mirasa ilişkin sorgulamalara yer vermektedir, bkz. <https://www.tandfonline.com/toc/rjhs20/current>. Kültürel mirası bu çerçevede içerisinde tanımlayan için bkz. Bahar Aykan (der.), *Dünden Bugüne Bugünden Düne - Türkiye’de Kültürel Miras, Kimlik ve Bellek İnşası*, İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.

⁵ <https://www.heritage.arch.cam.ac.uk/about>

⁶ Aynı hak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde de geçmektedir: “Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır; ulusal çabalarla, uluslararası iş birliği yoluyla ve her devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre herkes insan onuru ve kişiliğin özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir”. Faro Anlaşması ile bu hak üzerinden eylem planlarının gerçekleştirilmesi de mümkün olmuştur. Avrupa Komisyonu, *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention)*, 2005. <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention> (12 Temmuz 2022 tarihinde erişildi).

⁷ UNESCO World Heritage Centre, *UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape*, 2011. <https://whc.unesco.org/en/hul/>

⁸ "Landscape" means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors. Council of Europe, *Landscape Convention*, Floransa, 2000.

⁹ Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri için, bkz. <https://sdgs.un.org/goals>. Sürdürülebilir kalkınma ve kültürel miras ilişkisi üzerine güncel bir araştırma için, bkz. Sophia Labadi, *Rethinking Heritage for Sustainable Development*, Londra, UCL Press, 2022. Yayına açık erişim ile <https://www.uclpress.co.uk/products/185111> adresinden ulaşılabilir.

¹⁰ Bu konu ile ilgili, bkz. Laurajane Smith, *Uses of Heritage*, London, Routledge, 2006. Ayrıca bkz, Mesut Dinler, "Miras İnşasında Uzmanların Rolü", B. Ayhan (der.), *Dünden Bugüne Bugünden Düne: Türkiye’de Kültürel Miras, Kimlik ve Bellek İnşası* içinde, İstanbul, Nobel, 2021, 101-135.

¹¹ Sürdürülebilirlik konusunda bkz. Sheila Jasanoff, "Heaven and earth: the politics of environmental images." *Earthly politics: local and global in environmental governance* 31 (2004): 41-44. Ayrıca Sheila Jasanoff’un The University of Edinburgh’da verdiği Cosmopolitan Visions: Science and Reason in a World of Difference konuşmasının YouTube kaydı da bu söylemsel

otoritenin oluşturulma sürecini açmaktadır https://www.youtube.com/watch?v=NesO1Djuwak&ab_channel=TheUniversityofEdinburgh (12 Temmuz 2022 tarihinde erişildi). Jasonoff, iklim krizi ve iklim krizinin ivmelenerek arttırdığı/arttıracağı toplumsal ve küresel eşitsizlikler konusunda da benzer süreçlerin yürürlükte olduğunu ortaya koymaktadır.

¹² Daniela Sandler, *Counterpreservation: Architectural decay in Berlin since 1989*, Ithaca: Cornell University Press, 2016.

¹³ Pablo Arboleda, "'Ruins of modernity': The critical implications of unfinished public works in Italy", *International Journal of Urban and Regional Research*, 2020, 41(5): 804-820.

¹⁴ Angelo Castrovilli, Carmelo Seminara, *Storia della Barriera di Milano: 1852-1945*, Torino, Associazione culturale Officina della memoria, 2004.

¹⁵ Yirminci yüzyıl ilk çeyreğinin ortalarında başlayıp ikinci çeyreği boyunca devam eden FIAT fabrikasının yatırımlarıyla, bu odak Aurora’da devam etse de şehrin güney doğusundaki Lingotto kırsal alanı da sanayileşmeye başlayacaktır.

¹⁶ Aurora Lab, *Aurora: A Sud di Torino Nord*, Torino, 2017.

¹⁷ Michele Delogu, *Il Quartiere Aurora Ieri e Oggi, tesi di laurea triennale*, Torino, Politecnico di Torino, 2018.

¹⁸ Nicola Tranfaglia, *Dalla Grande guerra alla Liberazione (1915-1948)*, Torino, Einaudi, 1998.

¹⁹ Matteo Petracci, *Partigiani d'oltremare. Dal Corno d'Africa alla Resistenza italiana*, Pisa, Pacini Editore, 2020. Petracci’nin araştırması, başka bir dünyanın geçmişinin nasıl araştırılması ve yazılması gerektiği ile ilgili bir örnek olarak okunabilir.

²⁰ Pier Luigi Bassignana, *Torino anni Settanta. Boom, crisi, rinascita*, Torino, Edizioni del Capricorno, 2017. Fiat işçilerinin başlattıkları grevlerinin bir videosu için, bkz. Archivio Audiovisivo del Movimento Operaio e Democratico, Sciopero alla Fiat 1968 - Torino, 30 Marzo 1968 https://www.youtube.com/watch?v=cHf8WjV17Yk&ab_channel=ArchivioAudiovisivodelMovimentoOperaioeDemocratico

²¹ Alexandra Delliös ve Eureka Henrich. "Migratory Pasts and Heritage-Making Presents: Theory and Practice." *Migrant, Multicultural and Diasporic Heritage* içinde, der. Alexandra Delliös, Eureka Henrich, 1-17, London: Routledge, 2020.

²² Aurora’da, özellikle de kentin en büyük pazarı olan Porta Palazzo’da uzun zamandır devam eden mutenalaştırma girişimlerinin olduğunu belirtmekte

Fayda vardır. Bu girişimlerin yemek kültürü üzerinden olması, Porta Palazzo'daki pazar kültürü ile de ilişkidir. Örneğin, Massimiliano Fuksas tasarımı olan Mercato Centrale uzun yıllar Porta Palazzo'daki en köhne yapıydı. Sonra yıllarda geçirdiği restorasyon ile bir 'food court'a dönüştürüldü ve Pazar kültürüne alternatif bir fast food kültürü üzerinden bir mutenalaştırma süreci başlatılmış oldu. Konu için bkz. Panos Bourlessas, Samantha Cenere, Alberto Vanolo. "The work of foodification: an analysis of food gentrification in Turin, Italy." *Urban Geography* (2021): 1-22.

²³ Pierre Nora, "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire", *Representations*, 26, 1989, 7-24: 8-9.

²⁴ a.g.e., s.22.

KAYNAKÇA

Arboleda, P., "Ruins of modernity': The critical implications of unfinished public works in Italy", *International Journal of Urban and Regional Research*, 2020, 41(5): 804-820.

Aurora Lab, *Aurora: A Sud di Torino Nord*, Torino, 2017.

Avrupa Komisyonu, *Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention)*, 2005. <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention> (12 Temmuz 2022 tarihinde erişildi).

Avrupa Komisyonu, *Landscape Convention*, Floransa, 2000.

Aykan, B., (der.), *Dünden Bugüne Bugünden Düne - Türkiye'de Kültürel Miras, Kimlik ve Bellek İnşası*, İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.

Bassignana, P. L., *Torino anni Settanta. Boom, crisi, rinascita*, Torino, Edizioni del Capricorno, 2017.

Bourlessas, P., Cenere, S., Vanolo, A., "The work of foodification: an analysis of food gentrification in Turin, Italy." *Urban Geography* (2021): 1-22.

Castrovilli, A., Carmelo Seminara, *Storia della Barriera di Milano: 1852-1945*, Torino, Associazione culturale Officina della memoria, 2004.

Dellios, A., Henrich, E., "Migratory Pasts and Heritage-Making Presents: Theory and Practice." *Migrant, Multicultural and Diasporic Heritage* içinde, der. Alexandra Dellios, Eureka Henrich, 1-17, London: Routledge,

2020.

Delogu, M., *Il Quartiere Aurora Ieri e Oggi, tesi di laurea triennale*, Torino, Politecnico di Torino, 2018.

Dinler, M., "Miras İnşasında Uzmanların Rolü", B. Ayhan (der.), *Dünden Bugüne Bugünden Düne: Türkiye'de Kültürel Miras, Kimlik ve Bellek İnşası* içinde, İstanbul, Nobel, 2021, 101-135.

Gayle, D. "Colston Four acquittal to be referred to court of appeal", *Guardian*, 13 Nisan 2022. <https://www.theguardian.com/law/2022/apr/13/colston-four-acquittal-to-be-referred-to-court-of-appeal> (10 Temmuz 2022'de erişildi).

Jasanoff, S., "Heaven and earth: the politics of environmental images." *Earthly politics: local and global in environmental governance* 31 (2004): 41-44.

Jasanoff, S., *Cosmopolitan Visions: Science and Reason in a World of Difference*, Youtube https://www.youtube.com/watch?v=NesO1Djuwak&ab_channel=TheUniversityofEdinburgh (12 Temmuz 2022 tarihinde erişildi).

Labadi, S., *Rethinking Heritage for Sustainable Development*, Londra, UCL Press, 2022.

Nora, P., "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire", *Representations*, 26, 1989, 7-24: 8-9.

Petracci, M., *Partigiani d'oltremare. Dal Corno d'Africa alla Resistenza italiana*, Pisa, Pacini Editore, 2020.

Sandler, D., *Counterpreservation: Architectural decay in Berlin since 1989*, Ithaca, Cornell University Press, 2016.

Smith, L., *Uses of Heritage*, London, Routledge, 2006.

The Guardian Today in Focus Podcast, *A moral victory: what the Colston Four acquittal means for future protests*, Ocak 2021 <https://www.theguardian.com/news/audio/2022/jan/10/what-colston-four-acquittal-means-future-protests-podcast> (10 Temmuz 2022'de erişildi).

Tranfaglia, N., *Dalla Grande guerra alla Liberazione (1915-1948)*, Torino, Einaudi, 1998.

Traverso, E., "Tearing Down Statues Doesn't Erase History, It Makes Us See It More Clearly", *Jacobin*, 24 Haziran 2020. <https://jacobin.com/2020/06/statues-removal-antiracism-columbus> (10 Temmuz 2022'de erişildi).

UNESCO World Heritage Centre, *UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape*, 2011. <https://whc.unesco.org/en/hul/>

Mesut Dinler

Mesut Dinler, Politecnico di Torino Üniversitesi'nde Bölgesel ve Kentsel Çalışmalar ve Planlama Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır ve 2022'de İtalya'da doçentlik yeterliğini almıştır. Doktorasını aynı üniversitede 'Mimarlık ve Peyzaj Mirası' Bölümü'nde 2018'de tamamladı. Doktora öncesinde US/ICOMOS ile South Carolina'da Historic Charleston Foundation belgeleme projelerinde, Los Angeles'da the Getty Conservation Institute'de modern mirasın korunması kapsamında Louis Kahn'ın Salk Institute binasının koruma projelerinde çalıştı; doktora sonrasında ise Kültürel Miras Koruma Derneği'nde koruma mimarı olarak proje üretti ve yönetti. Politecnico di Torino Üniversitesi'nde multidisipliner bir ekibin parçası olarak kültürel miras odaklı AB projelerinde aktif olarak çalışmaktadır ve üniversitenin Mimarlık lisans, Sürdürülebilir Mimari ve Restorasyon yüksek lisans programı kapsamında dersler vermektedir. Araştırma alanları içerisinde kentsel koruma, miras ve toplumsal çelişki, miras aktivizmi, mimarlık ve kent tarihi, Digital Humanities yer almaktadır. Uluslararası bilimsel yayınlardaki makalelerinin yanı sıra, "Modernization Through Past" kitabının yazarıdır.

Başka Bir Dünyanın Geçmişi: Kentsel Hafızada Resmi Olmayan Miras Süreçlerini Aramak

Başka bir dünyayı kurmak için yeni bir geçmişe de ihtiyacımız vardır ve kültürel miras bu geçmişi daha gerçek ve daha özden kurmak için bir araç olabilir. 1960'lardan bu yana akademik alanda geçmişin çalışılmasına yönelik geliştirilen eleştirel bakış açısı, kültürel mirası geçmişin şimdiki zaman içinde kullanımı biçimi olarak tarifledi. Bu bakış açısı ile kültürel mirasın resmi uygulamalar ve tanımlarla çelişen kullanımlarının yoğun olduğu alanlarda, güç ilişkilerini sarsmak ve değiştirmek mümkün olabilir. Torino'da bulunan Aurora semti bu savı doğrulamak için önemli bir örnektir, çünkü Aurora'nın kentsel hafızanın izlerine baktığımızda, oluşumundan bugüne güç odaklarına tehdit oluşturan mekânsal ve toplumsal hareketler görürüz. Bugün Aurora'daki resmi uygulamalar ve tanımlarla çelişen miras yönetme biçimleri görmemiz bu kentsel hafızanın ürünüdür. Resmi olmayan miras süreçlerini inceleyerek ve bu alanlarda kentsel hafızayı çalışarak sadece başka bir dünyayı tasarlamak ve inşa etmek değil, daha gerçek başka bir geçmişi de ortaya çıkarmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras ve aktivizm, kentsel hafıza, resmi olmayan miras süreçleri, Torino, İtalya.

The Past of Another World: Seeking Unauthorized Heritagization Processes in Urban Memory

For imagining another world in an uncertain future, we also need a new past. Cultural heritage can be a tool to frame this new past in a more real and more substantive way. The scholarly critical perspective developed since the 1960s for the study of the past defined cultural heritage as a form of use of the past in the present. With this point of view, it may be possible to challenge and eventually change power relations in environments where the use of cultural heritage contradicts with the official heritage practices and definitions. The Aurora district in Turin is a significant case to confirm this suggestion, because when we look at the traces of Aurora's urban memory, we see that the spatial and social movements have always posed a threat to power structures. The unauthorized heritage management schemes we see in today's Aurora is the result of this urban memory. By investigating such unauthorized heritagization processes and studying urban memory in these areas, it is possible not only to design and construct another world, but also to reveal another more real past.

Keywords: Cultural heritage and activism, urban memory, unauthorized heritagization processes, Turin, Italy.

